

MORTALITAT MILITAR ALS HOSPITALS DE BERGA DURANT LA PRIMERA GUERRA CARLINA (1837-1840)

PUJOL i ROS, Joan

Acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya.

RESUM: En aquest treball s'analitza la mortalitat militar als hospitals de Berga durant el període que la capital del Berguedà va estar sota control de la Junta Superior Governativa del Principat de Catalunya durant la Primera Guerra carlina. S'aporten dades sobre el personal sanitari que hi va exercir i la importància de la Reial Junta d'Hospitals de Berga en l'organització sanitària del partit carlí a Catalunya.

Paraules clau: Primera Guerra Carlina. Sanitat militar. Hospital de Sant Bernabé. Berga.

RESUMEN: En este estudio se analiza la mortalidad militar en los hospitales de Berga durante el periodo que la capital del Berguedà estaba bajo el control de la Junta Superior Gubernativa del Principado de Catalunya durante la Primera Guerra carlista. Se aportan datos sobre el personal sanitario que ejerció en ellos i la importancia de la Real Junta de Hospitales de Berga en la organización sanitaria del partido carlista en Catalunya.

Palabras clave: Primera Guerra Carlista. Sanidad militar. Hospital de San Bernabé. Berga.

*

INTRODUCCIÓ

No s'ha d'entendre el carlisme com una simple resposta al problema dinàstic plantejat arran de la mort de Ferran VII, ni tan sols es pot considerar que sorgís aleshores, sinó que cal entendre'l com un fenomen que era conseqüència d'una societat que estava iniciant uns canvis profunds. El carlisme presentava una alternativa social i política a aquest canvi, diferent a la perspectiva burgesa que tendia a impulsar un model liberal de societat.

Pel que fa a la mentalitat o ideologia carlina, els seus components bàsics provenien del catolicisme més reaccionari pel fet que la clerecia, dipositària de l'antic règim, es va posar decididament al seu costat perquè —entre altres factors— el liberalisme amb les

Joan Pujol i Ros

seves reformes atemptà contra les propietats i els privilegis de la institució eclesiàstica i tendia a frenar-ne l'hegemonia ideològica. No cal oblidar que moltes de les manifestacions externes, en el decurs de la revolució burgesa presenten un marcat caire anticlerical.

La causa carlina, pel que s'ha manifestat anteriorment, va arrelar sobretot en tres zones: al nord de Catalunya, al País Basc i Navarra i al Maestrat, zones on operaven fonamentalment les partides carlines.

Les seves accions, que sovint provocaren com a reacció les bullangues urbanes, molt ben estudiades en el cas de Barcelona per l'historiador Josep M. Ollé Romeu,¹ iniciades a l'octubre de 1833 a Prats de Lluçanès, van adquirir una gran importància l'any 1835, i sobretot, el 1837, any que van aconseguir establir un eix entre Avià i Berga, i on s'hi instal·là la Junta Superior Governativa del Principat de Catalunya, i que tenia els seus centres bàsics més representatius a Ripoll, Berga i Solsona. Al Maestrat, Cabrera actuava com a cap més visible.

Una cosa semblant, encara que amb unes variables històriques diferents, va succeir al País Basc i Navarra, on el govern del pretendent hi instal·laria de manera provisional la seva cort durant la Guerra dels Set Anys.

El govern de Madrid, totalment entregat a la guerra a Euskadi, va obligar als liberals de Catalunya a autoorganitzar-se i a finançar-se la guerra. Els liberals, no van aconseguir conquerir les principals ciutats en mans dels carlins com ara la Seu d'Urgell, Puigcerdà, ni tampoc Olot. A partir d'aquest moment, van anar perdent posicions i els carlins controlaven cada vegada més el nord de Catalunya. La cosa va canviar el juliol de 1838, quan Solsona va caure en mans dels liberals, una data decisiva segons molts historiadors, en la decadència de la força del carlisme.

El canvi en la correlació de forces a nivell de l'estat, que culmina amb el Conveni de Bergara, l'agost de 1839, entre Maroto i Espartero, i les dissensions internes entre els mateixos carlins, va fer que al final de 1839, la força d'aquests hagués minvat molt. Només l' "enrrocament" de Cabrera al Maestrat mantenia viva l'essència i els principis fonamentals del carlisme.

Cabrera va anar aglutinant els homes que encara restaven fidels a la causa i que no havien acceptat el Conveni de Bergara, una traïció en tota regla segons ells de Maroto, fins que al juliol de 1840, després de passar per Berga, van travessar el Pirineu. Amb aquesta darrera acció, s'havia acabat la Primera Guerra Carlina.

L'ORGANITZACIÓ SANITÀRIA CARLINA DURANT LA PRIMERA GUERRA (1833-1840)

Els carlins, als llocs on controlaven territorialment, van crear la seva pròpia administració, dotant-se dels seus pròpis serveis, com ara la fiscalitat, correus, sanitat,² premsa, universitats,³ etc. Per tant, hi van crear la seva pròpia administració, encara que molt precària i tot i que migrada volia ser una alternativa d'Estat.

Durant la Guerra dels Set anys, els contendents van posar en marxa, d'una manera o d'una altra, algun tipus d'ajuda i assistència sanitària per als ferits i els malalts. En aquest sentit, el bàndol carlí, no va ser pas diferent.

Des del començament de la Primera Guerra Carlina hi va haver la intenció de crear establiments hospitalaris que poguessin atendre els ferits. O sigui: calia disposar d'una sanitat pròpia dintre del territori que dominaven, que pogués donar resposta a les necessitats que es produïen.

Una de les peculiaritats més interessants de la sanitat del bàndol carlí va ser la creació dels hospitals de sang. Aquests hospitals eren situats relativament a prop del camp de batalla, cosa que permetia que els ferits poguessin ser atesos d'una manera ràpida. Molts d'aquests hospitals de sang disposaven de metges i cirurgians, de monges que cuidaven els ingressats i d'infermers.

Per tant, cal dir que els carlins es van preocupar des del primer moment de l'atenció als ferits de guerra i als malalts. Igualment, cal remarcar que van utilitzar sistemes de transport de ferits fins i tot innovadors i que també van fer servir, sovint, mitjans originals, tant en cirurgia com en terapèutica.⁴

Durant la Primera Guerra (1833-1840), a Catalunya tenim notícia de l'organització hospitalària a partir de l'any 1835. Durant els dos primers anys, el 1833 i el 1834, probablement hi va haver llocs que van ser habilitats com a hospitals de sang, però el secretisme que hi havia fa difícil que avui en sapiguem alguna cosa. El nombre d'hospitals de què va disposar durant la Primera Guerra el bàndol carlí realment va ser important. Ben segur que això va ajudar a superar, en part, el sofriment de molts soldats ferits i malalts. Per recaptar fons per al manteniment de les despeses hospitalàries, els carlins van fer una rifa a benefici dels hospitals militars del Principat de Catalunya, la qual es va publicar el dia 30 de setembre de 1837 al *El Restaurador Catalán*.⁵

Podem tenir una idea dels diners que es van destinar al manteniment d'aquests hospitals gràcies al manuscrit titulat *Ejército Real en Cataluña. Año 1839. Libro de salida de caja*

Joan Pujol i Ros

de la pagaduría... de agosto a diciembre de dicho año, signat per Gaspar Díaz de Labandero. En total, es van entregar per al manteniment deis hospitals 2.093.860 rals.⁶

El primer hospital secret del qual es té notícia a Catalunya és el que estava situat al castell de Querol (Alt Camp). Aquest hospital va ser destruït pels liberals el mes d'octubre de 1835.⁷

Ja a final del 1835 tenim notícia que van ser habilitades algunes dependències d'alguns santuaris com a hospitals. Així, coneixem l'existència dels hospitals dels santuaris de Bellmunt (Osona), del Coll (Osona), de la Mare de Déu de Montdois (Osona), de Lord (Solsonès) i del Remei de Flix (Ribera d'Ebre).⁸

També, en algun moment, per manca d'un lloc millor, van ser habilitades coves per fer d'hospitals de sang. Aquest es el cas de l'hospital de Palma d'Ebre en la seva primera època. A començament del 1836 van ser habilitades algunes cases o masies per fer d'hospitals de sang, com ara can Vilaseca de Sant Sadurní d'Osormort, can Crispí d'Oristà i alguna masia de Valldarques. També hi va haver hospitals a Àger, Ascó, Pontons i Santa Maria de Meià.⁹

A mitjans de l'any 1837, s'habilita com a hospital de sang la masia del Fornell, a la Selva (Navès).¹⁰

A Solsona hi havia tres hospitals; un al convent dels escolapis, un altre al convent dels dominics i el de la casa de les carmelites de la caritat o de Pere Màrtir Colomé. També s'habilità la casa de Josep Gabanes, ja que després del desastre de Gra, els hospitals de Solsona no podien encabir-hi més ferits.¹¹

Més tard, s'habiliten les masies del Pujol a la Vall d'Ora i la de Boixadera del Cint, a la comarca del Berguedà.¹²

La tardor de 1839 estaven sota control de la Reial Junta d'Hospitals de Berga els hospitals de Berga, el Fornell, la Vall d'Ora, Ascó, Pontons, Talarn i Boixadera del Cint. També cap al final de la guerra, l'antic hospital de Bagà (Berguedà) va ser utilitzat pels carlins per atendre-hi ferits i malalts.¹³

L'HOSPITAL SANT BERNABÉ DE BERGA

L'Hospital Sant Bernabé de Berga és esmentat ja en el segle XIII en el document de Pere de Berga, de l'any 1268, pel qual funda un hospital prop de l'església de Sant Pere de

Mortalitat militar als hospitals de Berga durant la Primera Guerra carlina (1837-1840)

Cohorts, on ara hi ha la parròquia de Santa Eulàlia. El 1290 els cònsols de la vila compren una casa per a l'acolliment de malalts pobres i tot seguit construeixen al seu costat una capella dedicada a Sant Bernabé.¹⁴

Al cap d'un temps, l'hospital deixa l'edifici per ocupar el de les monges cistercenques. Poc abans de 1347, el comerciant A. Pinebret hi aportà un important llegat que en permeté l'ampliació i l'increment de la seva activitat.

Posteriorment, a partir de mitjans del segle XVII, en tenen cura un metge i un cirurgià contractats pels cònsols. L'hospital a més d'acollir a malalts pobres, pelegrins, vídues, orfes, dementes i invàlids, també acollí les víctimes del banditatge, i de les guerres, en especial les de la Guerra dels Segadors, les dels continuats conflictes amb França, les de la Guerra de Successió, del Francès i les Carlines.¹⁵

El mes de juliol de 1837 Berga va caure en mans dels carlins, que hi van ser fins al dia 4 de juliol de 1840. A partir d'aquell moment, l'antic hospital de Berga va ser utilitzat pels carlins, ja des del primer moment, però potser més els dos últims anys de l'època en què la població va estar sota el seu control. Aquest hospital va ser el principal puntal de l'organització hospitalària carlina al Principat de Catalunya.

Des del primer moment, l'intendent Gaspar Díaz de Labandero es va encarregar que l'hospital estigués dotat de l'instrumental mèdic i quirúrgic necessari i va procurar de portar-hi bons professionals, com el cirurgià en cap de l'Exèrcit de Catalunya, Roc Hernández, que aleshores exercia als hospitals de Solsona.¹⁶ Aquest professor de cirurgia va visitar al general Cabrera durant la seva malaltia, quan va arribar a Berga, el 9 de juny de 1840.¹⁷ També hi va exercir com a cirurgià Josep Ferrer,¹⁸ que més tard estaria implicat en la mort del comte d'Espanya.

Josep Ferrer va néixer a Anglesola (Urgell). En un primer moment va atendre als soldats carlins internats a l'hospital carlí de la Vall d'Ora i després es traslladà a l'hospital de Sant Bernabé de Berga entre 1837 i 1840. Acabada la guerra s'exilià a França d'on retornà el 1843, exercint la seva professió a Puigcerdà.¹⁹

També trobem documentat a l'Hospital Sant Bernabé de Berga en aquesta època el cirurgià Josep Saló i Gorgas, natural de Castell de l'Areny, casat amb Eulalia Badia, que va morir a l'hospital el dia 29 de setembre de 1839; el practicant de cirurgia Jacint Casasayas i Colomé, natural de Manresa, que hi va morir el 5 de setembre de 1837 i als infermers Joan Sanjaume, natural de Santpedor, casat amb Maria, que va morir el dia 11 de febrer de 1838 i Bonaventura Carreras, natural de Manresa, casat amb Magdalena Rodoreda, que també hi va morir el 4 de març de 1839.²⁰

A Berga es va crear la Reial Junta d'Hospitals, que fou l'encarregada de posar en funcionament tots els hospitals que estaven sota el seu control. Aquesta Junta estava formada pel propi intendent, Gaspar Díaz de Labandero, a més a més dels eclesiàstics Mateu Sampons, vocal de la Junta Superior Governativa; el reverend Francesc M. Pedrerol, doctor en cànons que posteriorment seria professor de la Universitat Carlina de Catalunya a Solsona i Sant Pere de la Portella, a qui Gaspar Díaz de Labandero definia com a "*doctor en cánones, sugeto consumado en la ciencias, de una vasta erudición*". També formava part de la Junta d'Hospitals de Berga, l'actiu i apreciat Sr. Soler, canònic de la col·legiata de Manresa i com a vocal secretari hi trobem documentat a Joan Tomàs Sarasua.²¹ A finals de 1839, sota el control de la Reial Junta d'Hospitals de Berga hi havia set hospitals.

Gaspar Díaz de Labandero, en referir-se a l'organització sanitària de Berga diu: "*nada me dejaron que desear en este ramo, que llegó al mas alto grado de perfección por parte que en él tomaron muchos distinguidos eclesiásticos y religiosos de diferentes órdenes, que voluntariamente, y sin el menor estipendio, servian las plaza de capellanes, contralores, comisarios de entradas y salidas, y algunos hasta de enfermeros, ejerciendo así la caridad cristiana mas conforme con su ministerio; así como el honrado á la par que laborioso D. Jaime Miralles, contador del ramo*".²²

Com a farmacèutic en cap de l'hospital hi exercia Joaquim Balcells i Pascual, antic professor de la universitat de Cervera i que posteriorment va ser professor de Física Experimental de la Universitat Carlina establerta primer a Solsona l'any 1838 i després a Sant Pere de la Portella el curs 1838-1840. Sembla que Balcells, mentre estava a Berga, va aplicar els seus coneixements de física per millorar la fabricació de bales i pólvora de l'exèrcit carlí.²³

Joaquim Balcells i Pascual era doctor en farmàcia. Havia nascut a Sant Martí de Provençals (Barcelona), l'any 1807. La col·laboració de Balcells amb el carlisme es reflecteix a les pàgines d'un pamflet publicat després de celebrats els exàmens de l'oposició en que va guanyar, el 1846, la Càtedra de Física Experimental aplicada a les arts de la Junta de Comerç. Balcells es titllat de "*padre Balcells*", "*frailuno Balcells*", "*Sr. de Berga*", "*beato de Berga*", "*carlista de Berga*", "*tránsfugo de Cervera*", entre d'altres. També l'anomenen "*preparador de bales i pólvora de Berga*" i "*director de la pólvora i de les bales de Berga*".

D'aquest hospital de Sant Bernabé se'n van fer càrrec les germanes carmelites, cosa propiciada pel bisbe de Solsona, Juan José Tejada, amb la influència de l'oficial carlí Josep Joaquim de Mas, fill de la mare Joaquina de Vedruna, que, abans de ser monja,

Mortalitat militar als hospitals de Berga durant la Primera Guerra carlina (1837-1840)

havia estat casada i vídua. El setembre de 1837, la fundadora de la congregació de les germanes carmelites, Joaquina de Vedruna, es va fer càrrec de l'hospital.²⁴

De capellà castrense hi trobem documentat a Anton Torra, que signa moltes de les defuncions dels militars que van morir a Berga durant aquest període i també a Eudald Massabí documentat com a "*capellán militar del Hospital*". A més a més trobem a Anton Garriga com a capellà del dipòsit de presoners, amb qui alguns presoners van fer testament abans de morir. També a Vicenç Camprubí com a prevere castrense, establert a Berga i a Borrèdà. Totes les partides de defunció, a més a més, estan signades pel rector de Berga d'aquella època, Ramon Moreta. També va morir a Berga, el 3 de març de 1838, el capellà militar Llorenç Monell, natural de la Seu d'Urgell.²⁵

Ramon Moreta i Camprubí va néixer a la casa Moreta de Palmerola (Ripollés). Va cursar estudis de filosofia a la Universitat de Cervera des del 1787 fins al 1800. Posteriorment va cursar estudis de teologia a la mateixa universitat, on es doctorà l'any 1805. És designat rector de Berga el desembre de 1824. Va ser rector durant trenta anys, en un època molt turbulenta i difícil. Va tenir una actuació molt destacada durant l'epidèmia de còlera de 1854 a la ciutat de Berga, on va morir a conseqüència d'aquest flagell a l'edat de 74 anys, el dia 13 de setembre de 1854.²⁶

Com a notari de la Cúria Militar trobem a Domènec Coma, amb qui alguns soldats van testar per estar en perill de mort.

Van tenir cura de l'hospital un total de 16 germanes carmelites, que en alguna ocasió tenien ingressats més de quatre-cents ferits i malalts.²⁷ Es pot dir, doncs, que a Berga pràcticament s'hi va traslladar la casa mare de Vic gairebé en bloc.²⁸

El dia 30 de gener de 1838 va morir Antònia Olivella, monja carmelita, natural de Vilafranca. També l'11 de març de 1840, va morir a l'hospital de Berga on tenia cura dels ferits i malalts, a l'edat de 30 anys, la germana Maria Incenser.

Malauradament, de l'estada carlina a l'Hospital de Sant Bernabé no se n'han conservat documents escrits a l'Arxiu Municipal de Berga. El que sí que hi ha és el llibre d'òbits de la parròquia de Berga d'aquests anys, en el qual hi figuren els morts d'aquest hospital i de l'hospital militar de medicina.²⁹

Després del Conveni de Bergara, el 31 d'agost de 1839, la sort dels carlins va canviar, però en aquest hospital, mentre van poder, hi van acollir ferits i malalts, tot i la manca de recursos, cada vegada més important. El dia 3 de juliol de 1840, les germanes carmelites van agafar el camí de l'exili.³⁰

L'HOSPITAL MILITAR DE MEDICINA

Aquells anys, també hi havia a Berga l'Hospital Militar de Medicina, situat a la casa del senyor Agustí.³¹ D'aquest hospital se'n sap ben poca cosa, a part de la seva existència i d'una relació d'òbits que es conserva. La primera defunció registrada de l'hospital militar de medicina de Berga és del 16 de juliol de 1837 i la darrera del 13 d'agost del mateix any. En total hi ha documentats 18 òbits, dels quals 8 corresponen al mes de juliol i 10 al d'agost. De les 8 defuncions del mes de juliol, 7 corresponen a militars i l'altra a un religiós dominic. De les 10 defuncions del mes d'agost, 9 corresponen a militars i només una a civils. En totes aquestes defuncions hi consta l'expressió "*mori en lo Hospital militar de Berga*". Sembla que poc temps després d'ocupar Berga les tropes carlines, aquest hospital va deixar de funcionar, ja que en tot el període de temps que Berga va estar sota control dels carlins, no hem tornat a trobar cap tipus de referència a aquest hospital en els llibres d'òbits de la parròquia de Santa Eulàlia de Berga.

ÒBITS DE MILITARS ALS HOSPITALS DE BERGA ENTRE 1837 I 1840

Durant el període estudiat, del 7 de juliol de 1837 fins al 4 de juliol de 1840, que correspon als anys que Berga és convertí en capital del carlisme al Principat de Catalunya, hi ha documentats en els llibres d'òbits de la parròquia de Santa Eulàlia de Berga un total de 771 defuncions. D'aquestes, 429 corresponen a militars i 342 a civils. És a dir, que els òbits de militars durant aquest període representen el 55,64% de les defuncions totals.³²

Per mesos, trobem que el maig amb 67 defuncions és el mes amb un nombre d'òbits més elevat, seguit de l'abril amb 43 i els mesos de febrer i desembre amb 42 cadascun.

L'edat dels militars morts oscil·la entre els 15 i els 72 anys. El més jove és el soldat Josep Garrós de 15 anys, natural de Lluçà (Osona), que va morir a Berga el dia 27 de juliol de 1838. El segueix Bartomeu Constanso, soldat natural d'Igualada, que va morir el dia 17 d'agost de 1838 a l'edat de 16 anys. El d'edat més avançada era el presoner de guerra de 72 anys, Josep Bergués, vidu, natural de Moià (Bages). La mitjana d'edat dels militars morts es situa entorn dels 27,42 anys.

L'interval funerari de tots aquests militars no sobrepassava en la majoria de casos les 24 hores des de la seva defunció.³³ Concretament, un 5,36% fou enterrat en un interval funerari 0, un 91,84% en un interval funerari 1, un 2,56% en un interval funerari 2 i un 0,23% en un interval de 3 dies.

Mortalitat militar als hospitals de Berga durant la Primera Guerra carlina (1837-1840)

Tots els militars foren enterrats en el cementiri de la l'església de Santa Eulàlia, aleshores ubicat on actualment hi ha les escales d'accés a l'església. Realment n'hi havia dos, un al davant de les escales (cementiri de baix) i un altre a darrera de l'església (cementiri de dalt). Entre els dos, hi ha el carrer que encara avui es diu del Bon Repòs. A més a més, a Berga han existit altres cementiris durant l'edat mitjana i moderna: a les esglésies de Sant Joan i Sant Francesc, a Sant Martí de Llanereres i a l'antic hospital de Sant Bernabé, on hi enterraven els que hi morien i al santuari de Queralt. Cal recordar que l'actual cementiri, a Casanpons no es va habilitar fins al final de l'epidèmia de còlera de 1854, ja que els de la vila estaven plens de cadàvers. De fet no es va començar a utilitzar fins l'any 1868.³⁴

REGIMENTS MILITARS DOCUMENTATS A BERGA ENTRE 1837 I 1840

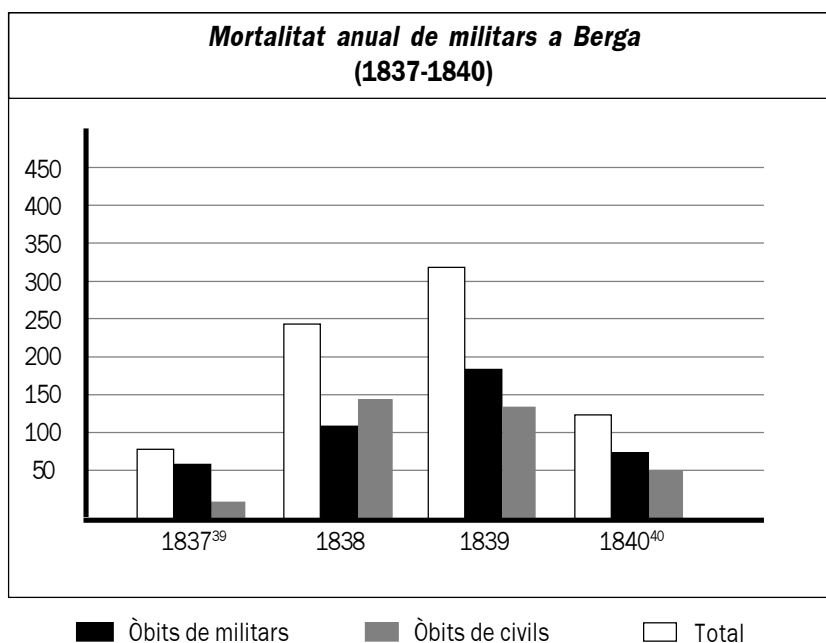
Les dades dels regiments documentats a Berga durant la Primera Guerra carlina es desprenen de les anotacions inserides als llibres d'òbits, on en alguns casos hi consta la filiació militar del finat al regiment adscrit. En altres casos, no hi ha dades per saber a quin d'ells corresponia. Podem veure com en moments concrets es produeix un nombre elevat de morts en un mateix batalló, fet directament relacionat amb un enfrontament bèlic ben documentat. Aquest és el cas del batalló 9^è, que entre el 13 i el 24 de maig trobem anotats 6 militars morts, o bé el batalló 12^è amb 7 morts entre els dies 6 i 28 de maig, segurament soldats ferits que van participar durant aquests dies en els setges de Manlleu i Ripoll, dirigits pel Comte d'Espanya i que es trobaven recuperant-se a l'hospital de Berga.

El dia 2 de febrer de 1839 trobem documentat l'òbit de Maria Vilardaga, de seixanta anys, natural de Berga i casada amb "*Joseph Montaner Coronel de las tropas carlistas*". Va fer testament en poder del reverend Mateu Camprubí, vicari de Borredà. Signa la defunció Ramon Moreta i Anton Torra "*parroco castrense*".

El dia 12 de juny de 1840 consta l'òbit de Lluís Castanyola, de 45 anys d'edat, natural de Cartagena, primer comandant del Batalló de Girona, casat amb Mercedes Serrato. Va testar amb Anton Torra, "*parroco castrense*", que signa la defunció juntament amb el rector de Berga, Ramon Moreta. Fou enterrat el mateix dia en el cementiri de l'església de Santa Eulàlia de Berga.

Els batallons documentats en els llibres d'òbits de la parròquia durant aquest període són el batalló 1er anomenat "*Catolico y Real de Ntra. Sra. de Montserrat*" comanat per Raimundo Almirall; el 3er anomenat "*del Principe*"; el 9^è comanat per Trinidad Álvarez. També els batallons 7^è, 8^è, 10^è, 12^è, 17^è i 20^è. Hi ha constància documental en els òbits estudiats de la presència a Berga durant aquest període dels regiments d'enginyers, d'artilleria, de granaders, de caçadors i el cos de zeladors de la "Real Hacienda".

Òbits de militars a Berga per mesos (1837-1840)					
Anys	1837	1838	1839	1840	Total
Gener		6	13	8	27
Febrer		5	11	26	42
Març		6	11	13	30
Abril		35	6	2	43
Maig		16	35	16	67
Juny		5	27	12	44
Juliol	7 ³⁵	10	11	1	29
Agost	20 ³⁶	10	9		39
Setembre	13	4	14		31
Octubre	7	1	16		24
Novembre	4	1	11		16
Desembre	11	8	18		37
TOTAL	62³⁷	107	182	78³⁸	429

Mortalitat militar als hospitals de Berga durant la Primera Guerra carlina (1837-1840)

Graduació dels militars morts a Berga (1837-1840)					
Graduació	1837	1838	1839	1840	Total
Comandant	0	0	0	1	1
Capità	3	4	4	2	13
Tinent	1	4	1	3	9
Subtinent	0	6	2	7	15
Brigada	0	1	0	1	2
Sargent	5	7	11	3	26
Caporal	5	3	10	3	21
Soldat	46	79	132	49	306
Mosso d'esquadra	0	1	1	1	3
Presoner	0	1	19	8	28
Religiós militar	2	1	2	0	5
TOTAL	62	107	182	78	429

NOTES

1. OLLÉ ROMEU, Josep M. *Les Bullangues de Barcelona durant la Primera Guerra Carlina (1835-1837)*. Edicions El Mèdol. Tarragona, 1993-1994. 2 volums.
2. MONTAÑA i BUCHACA, Daniel; PUJOL i ROS, Joan. "Els hospitals carlins al Principat de Catalunya" a *Lleves, Circumscripció i Reclutament. Aspectes socials del Carlisme*. Ed. Columna. Barcelona, 1997. Pàgs. 45-68.
3. MONTAÑA i BUCHACA, Daniel; PUJOL i ROS, Joan. *La Universitat Carlina a Catalunya. Solsona, 1838. Sant Pere de la Portella, 1838-1840*. Ed. Cossetània Edicions. Valls, 1997.
4. PARÉS i PUNTAS, María Eulalia. "La sanidad en el Partido Carlista (primera y tercera guerras carlistas)" a *Medicina e Historia*. Barcelona, 1977; 68: 8-26.
5. SAGARRA i de SISCAR, Ferran. *La Primera Guerra Carlina a Catalunya*. Ed. Barcino. Barcelona, 1935. Vol. 1. Pàg. 186.
6. MELENDRES, Miguel. *Una monja y un siglo (Ana M. Janer Anglerill)*. Ed. Casulleras. Barcelona, 1961. Pàgs. 304-306.
7. MUNDET i GIFRÉ, Josep M. *La Primera Guerra Carlina a Catalunya*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1990. Pàg. 403.
8. *Ibid.*, pàg. 403.
9. *Ibid.*, pàg. 404. Josep M. Mundet parla de l'hospital de sang de can Vilaseca de Sant Sadurní de Montmajor. Creiem que es volia referir a Sant Sadurní d'Osormort.
10. FORNELL, Joan. *Un liberal en terra de carlins. Memòries de Joan Fornell*. Ed. Arxiu Comarcal del Solsonés-Centre d'Estudis Lacetans. Solsona, 2006. Estudi i transcripció a càrrec de la família Pascual Ventosa. Pàg. 35-36 i 55-56.
11. BARRINA i COROMINAS, Enric. "Els quatre hospitals de Solsona" a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Barcelona, 2008; 49: 33-48.

- MONTAÑA i BUCHACA, Daniel; PUJOL i ROS, Joan. "Els hospitals carlins al Principat de Catalunya", *op. cit.*, pàg. 45-68.
12. MONTAÑA i BUCHACA, Daniel; PUJOL i ROS, Joan. "Els hospitals carlins al Principat de Catalunya", *op. cit.*, pàg. 48
13. MASSONS i ESPLUGAS, Josep M. *Historia de la Sanidad Militar Española*. Ediciones Pomares-Corredor, S.A. Barcelona, 1994. 4 volums. Vol. II. Pàg. 112-113.
14. HUCH i GUIXER, Ramon. *Notes històriques de la ciutat de Berga*. Ed. Columna-Albí. Berga, 1994. Pàgs. 226-229.
15. GUERRERO i SALA, Lluís. *Hospitals i metges de la Catalunya central. Humanitats, història, identitat i felicitat*. Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Barcelona, 2009. Pàgs. 37-39.
16. MUNDET i GIFRÉ, Josep M. *La Primera Guerra Carlina a Catalunya...* *op. cit.*, pàg. 405.
17. FERRER, Melchor. *Historia del tradicionalismo español*. Ed. Católico-española. Sevilla-Madrid, 1941. 29 volums. Vol. 17, pàg. 256.
- OYARZUN, Román. *Vida de Ramón Cabrera y las guerras carlistas*. Ed. Aedos. Barcelona. 1961. Pàg. 21.
- CÓRDOBA, Buenaventura de. *Vida militar y política de Cabrera*. Imprenta y fundición de Don Eusebio Aguado. Madrid, 1844-1845. 4 volums. Volum IV, pàgs. 186-205.
18. PUJOL i ROS, Joan. *Relacions de parentiu entre nissagues de sanitaris berguedans*. Ed. Arxiu Històric de les Ciències de la Salut. Manresa, 2003. Pàg. 88.
19. MASSONS i ESPLUGAS, Josep M. *Historia de la Sanidad Militar Española...* *op. cit.*, vol. II, pàg. 112.
- MONTAÑA i BUCHACA, Daniel; PUJOL i ROS, Joan. *La Universitat Carlina a Catalunya. Solsona, 1838. Sant Pere de la Portella, 1838-1840*, *op. cit.*, pàgs. 100 i 140.
20. ARXIU CAPITULAR I DIOCESÀ DE SOLSONA. Llibres sacramentals de la parròquia de Santa Eulàlia de Berga. *Llibre d'òbits número 36*, pàgs. 94 r., 98 v., 99 r., 129 v. i 147 r.
21. DÍAZ DE LABANDERO, Gaspar. *Historia de la guerra civil de Cataluña en la última época, terminada con la emigración á Francia de las tropas carlistas en julio de 1840*. Imprenta de la viuda de Jordan e hijos. Madrid, 1847. Pàg. 190.
22. DÍAZ DE LABANDERO, Gaspar. *Historia de la guerra civil de Cataluña en la última época...* *op. cit.*, pàgs. 190-191.
23. MONTAÑA i BUCHACA, Daniel; PUJOL i ROS, Joan. *La Universitat Carlina a Catalunya. Solsona, 1838. Sant Pere de la Portella, 1838-1840*, *op. cit.*, pàgs. 132-135.
24. PEDRALS i COSTA, Xavier. "Les carmelites a la ciutat de Berga" a *Revista L'Erol*. Berga, 1983; 7: 38.
25. ARXIU CAPITULAR I DIOCESÀ DE SOLSONA. Llibres sacramentals de la parròquia de Santa Eulàlia de Berga. *Llibre d'òbits número 36*, pàg. 100 r.
26. MONTAÑA i BUCHACA, Daniel; PUJOL i ROS, Joan. *L'epidèmia de còlera de 1854 al Berguedà*. Ed. Promocions i Publicacions Universitàries, S.A. Barcelona, 1993. Pàg. 44.
- ARMENGOU, Josep. "El rector Moreta" a *Revista Queralt*. Berga, 1954; 8:156-157 i 1955; 9:4-5.
- VILARDAGA i CAÑELLAS, Jacinto. *Efemérides Bergadanas*. Imprenta y encuadernaciones de San José. Manresa, 1919. Pàgs. 235, 253-255.
27. ITURBE, E. *Del matrimonio a la gloria de Bernini*. Ed. Gómez. Pamplona, 1959. Pàg. 123.
- MARTÍN BENDILLO, Lydia. *Joaquina de Vedruna*. 1983. Pàg. 136.
28. ALONSO, Ana María. *Historia de la congregación de las hermanas carmelitas de la caridad*. Ed. Vedruna. Barcelona, 1968. Pàgs. 150-151.
29. ARXIU CAPITULAR I DIOCESÀ DE SOLSONA. Llibre d'òbits de la parròquia de Santa Eulàlia de Berga del 12 de juliol de 1837 al 4 de juliol de 1840. Les partides de defunció dels que van morir a l'hospital militar de Berga comencen després d'una partida de defunció datada el dia 14 de maig de 1838. La primera defunció de l'hospital militar de Berga es del 16 de juliol de 1837. Entre el 17 d'agost i el 10 d'octubre de 1838, a les partides de defunció hi consta l'expressió "*mori en lo S. Hospital*". En la resta, aquesta expressió és anotada de manera circumstancial. Només en la defunció anotada després de les de l'hospital militar de Berga hi consta aquesta especificació per diferenciar-la de les registrades a l'hospital militar. Queda clar que a partir del 13 d'agost de

Mortalitat militar als hospitals de Berga durant la Primera Guerra carlina (1837-1840)

1838 no hi ha dades suficients que facin pensar que aquest hospital militar de medicina de Berga continués funcionant.

30. MARTÍN BENDILLO, Lydia. *Joaquina de Vedruna.. op. cit.*, pàg. 137-138.

31. MUNDET i GIFRÉ, Josep M. *La Primera Guerra Carlina a Catalunya... op. cit.*, pàgs. 227, 228, 406.

— SANTANDREU, Dolors; SERRA i ROTES, Rosa. *Berga. Una història per conèixer. Àmbit de recerques del Berguedà i Zenobita*. Manresa, 2010. Pàg. 102.

La casa del Sr. Agustí de Berga, on hi havia l'hospital de medicina, estava situada al començament de les voltes del Vall (actualment, la placa Viladomat). No hi ha dades suficients per poder identificar correctament el propietari d'aquesta casa. Malgrat tot, creiem que es podria tractar d'una casa propietat del capellà Agustí Riu i Fullerachs, natural d'Olvan i vinculat a la família Rosal. Segons Gaspar Díaz de Labandero, intendent general de l'exèrcit carlí a Catalunya entre 1837 i 1839, el poble d'Olvan era "la cuna del carlisme" del Berguedà.

32. ARXIU CAPITULAR I DIOCESÀ DE SOLSONA. Llibres sacramentals de la parròquia de Santa Eulàlia de Berga. *Llibre d'òbits número 36. Del 7 de juliol de 1837 al 4 de juliol de 1840*. Pàgs. 91 v. a 170 v.

33. Entenem per interval funerari, l'espai de temps expressat en dies, transcorregut entre la mort de l'individu i el seu enterrament. Sobre aquest concepte vegeu: GUERRERO i SALA, Lluís. *Aspectes sanitaris de la vila de Berga (1569-1760)*. Tesi doctoral inèdita. Universitat de Barcelona. Barcelona, 2006. Volum II. Pàgs. 529-535.

34. GUERRERO i SALA, Lluís. *Aspectes sanitaris de la vila de Berga (1569-1760)... op. cit.*, volum II, pàgs. 537-544.

35. Les dades corresponen als òbits de militars documentats a l'Hospital de Medicina de Berga durant el mes de juliol (7 cossos).

36. Les dades corresponen als òbits de militars documentats a l'Hospital de Medicina de Berga (9 cossos) i a l'Hospital Sant Bernabé (12 cossos).

37. Les dades comptabilitzades són les dels cossos de militars des del 7 de juliol de 1837 fins a 31 de desembre de 1837.

38. Només es comptabilitzen els cossos de militars des de l'1 de gener a 4 de juliol de 1840.

39. Només es comptabilitzen els cossos de militars des del 7 de juliol a 31 de desembre de 1837.

40. Només es comptabilitzen els cossos de militars des de l'1 de gener a 4 de juliol de 1840.

Hi ha una partida de defunció anotada el dia 8 de juliol de 1840, que textualment diu: "Dia vuit juliol de mil vuit cents quaranta se dona sepultura en lo Cementiri de la Prl. Igsa. de S. Eularia de la Vila de Berga Bisbat de Solsona a onze cadavers de homens quals noms se ignoran encontrados morts en dins esta parroquia. se creu en lo dia quatre de dit mes y añ. Se han enterrat set mes. Ramon Moreta". Possiblement es tracta de les baixes de l'exèrcit carlí durant l'última batalla de la Guerra dels Set Anys que va tenir lloc a Berga el dia 4 de juliol de 1840, entre les forces del general Espartero i les del general Cabrera. Segons Bonaventura de Córdoba, durant aquesta confrontació l'exèrcit de Cabrera va tenir 13 morts i 45 ferits. Donat que el registre d'òbits no especifica ni la filiació ni la procedència dels morts, no hem comptabilitzat aquets 18 òbits com a militars.

Façana de l'antic hospital de Sant Bernabé de Berga, cap a principis del segle XX.
(Foto: Efemérides bergadanas)

Ferrera. Dia tretze d'agost de mil noucent vint i tres en la edat de 23 anys
M. J. hets hets los el Sagrament en el Hospital Militar de Berga. Era fer-
rea y catòlica. Diferen soldat del Regiment de Genona. Al dia
veç del qual lo dia mateix se li dona sepultura en lo cementiri de
la Vila de Berga. C. Eulària de la Vila de Berga. C. Eulària de la Vila de Berga.

Guiso. Dia tretze d'agost de mil noucent vint i tres en la edat de 46 anys
M. J. rebut lo Sagrament de la Eucaristia en el Hospital Militar de
Berga. Joan Guiso casat ab Rosa Soler de Berga. Al dia mateix
qual lo dia catòlica y catòlica se li dona sepultura en lo cementiri de
la Vila de Berga. C. Eulària de la Vila de Berga. C. Eulària de la Vila de Berga.

Pujals. Dia quinze d'agost de mil noucent vint i tres en la edat de 34
M. J. ta quatre anys, rebut tot lo Sagrament en el Hospital Militar de
ci. us Pujals viu, soldat. Al cardener del qual lo mateix dia de di-
mer, y an se dona sepultura. C. Eulària de la Vila de Berga. C. Eulària de la Vila de Berga.
de. Eulària de la Vila de Berga. C. Eulària de la Vila de Berga. C. Eulària de la Vila de Berga.

Les dues darreres partides de defunció de l'Hospital Militar de Berga i el primer òbit en el qual ja es fa notar en la defunció que es produí al 'S. Hospital' (Hospital de Sant Bernabé)